

„Bij open doek”: meer dan regionale betekenis

GRONINGEN - Wie de cultuurgeschiedenis van de stad Groningen een warm hart toedraagt, moet „Bij open doek” aanschaffen. Het boek handelt over „100 jaar Stadsschouwburg” en verschijnt deze week naar aanleiding van dit jubileum en de heropening van het theater aan de Turfsingel te Groningen.

Diverse auteurs hebben zich op het onderwerp gestort en het dient gezegd: kennelijk met liefde en overgave. Als je namelijk genegen bent de vele feiten (jaartallen, data, namen etc.) voor lief te nemen, blijkt het geschrift zeer leesbaar en heb je na bestudering van de bijna driehonderd bladzijden en vele foto's een prima overzicht van de schouwburghistorie van 1883 - 1983.

De rol van het stadsbestuur komt bijvoorbeeld uitvoerig aan de orde. Hoeveel zorgen men zich soms maakte over gas, elektriciteit en brandveiligheid. Zoals in de eerste jaren van onze eeuw, toen de gaslampen in de grote zaal nogal wat hitte verspreidden. Toen dan ook in 1911 elektrische lampen werden aangebracht, juichten bezoekers en recensenten. Een citaat uit de Provinciale Groninger Courant: „Hebt ge 't niet gehoord, gisteravond, hoe daar klonk, hoog boven u, heel hoog, een jubel van dank, een triomfkreet van hen, die, verlost van helse heete kwellingen, hun dankliederen neerzonden tot u, dat gij hen bevrijdt hebt van het neerzitten met verdroogde kelen en gloeiende hoofden, met verslachte handen en knikkende knieën, uitgeput door de moordende hitte? Hebt ge ze niet gehoord, die liederen van bevrijding en verlossing? Dan - was het, dat hun tongen versmolten waren - eergisteravond of daarvoor - of dat hun verschroeide kelen het nog niet konden uitroepen”.

Toen wist men kennelijk nog dankbetuigingen aan bestuurders te schrijven. De gaslampen waren dan ook niet te harden. Vooral op de bovenste rangen schijnt de temperatuur regelmatig twintig tot vijftientig graden hoger geweest te zijn dan in de zaal beneden. Geen wonder dat de bezoekers soms onwel werden en er op iedere rang een emmer halfvol met water en een dweil klaar moesten staan.

Zo staan de hoofdstukken over de bestuurlijke kant van het theater vol prachtige, soms zelfs smakelijke details. Auteur Huub Mijjer, van '68 tot '78 secretaris van de Stichting Stadsschouwburg, heeft er duidelijk heel

wat oude notulenboeken en krantenverslagen voor opengeslagen. Een puik stukje werk.

ARCHITECTEN

De architecten Jan Kramer en R.R.A. Röschlau schetsen de geschiedenis van het gebouw: van ontwerp tot werkelijkheid. Hoe de toenmalige bouwheer Van Gendt slechts honderd-zestigduizend gulden ter beschikking kreeg van de „zunege” Groningers en daar „wanhopend” van werd. Vooral na inschakeling van een collega, de architect Vogel, en gezamenlijke bezoeken aan Antwerpen, Brussel en Namen. Pas na een extra bezuinigingsronde met het bestuur lukt het in 1880 voor het afgesproken bedrag klaar te komen.

Kramer en Röschlau schetsen eveneens de parallellen met de schouwburgen in Amsterdam en Arnhem. Zowel zaalvorm als uiterlijk vertonen nogal wat overeenkomsten.

Opmerkelijk is ook de rol van aannemer Gerhard Schnitger uit Oldenburg. Hij blijft zestienduizend gulden onder de begroting, levert het gebouw binnen twee jaar op (1883) en vindt in Groningen geruime tijd veel meer werk (diverse grote herenhuizen)

Swier Broekema, hoofd van Radio Noord, heeft in „Bij open doek” een hoofdstuk gewijd aan de vijf oorlogsjaren: „van cultuur naar Kultur”. Het is het gebruikelijke verhaal van een langzame nazificatie van bestuur en optredenden. En de moeilijkheden die de schouwburg krijgt als steeds meer gezelschappen uit het westen „Groningen te ver” beginnen te vinden. Het risico is duidelijk te hoog. Het bestuur tracht zelfs koppel-inkoop te bedrijven met andere schouwburgen in het Noorden. Maar de reacties zijn in het algemeen negatief. Vanuit Winschoten schrijft mevrouw R.H. Dommering-Baas overduidelijk: „..... „dat ik momenteel niets beslissen kan, aan gezien de beide Heren Dommering ir het Huis van Bewaring zijn”.

Broekema heeft met behulp van diverse bronnen de programma's tijdens de bezettingsjaren moeten samenstellen, aangezien er geen speellijsten voorhanden waren van de betrokken seizoenen. Helaas zijn de voorstellingen niet in „Bij open doek” afgedrukt. „Om technische redenen” schrijft Swier, wat hij daar ook mee mag bedoelen.

De Stadsschouwburg ... in oude glorie hersteld ...

De feestelijke heropening met koningin Beatrix en prins Claus als prominente gasten. Links burgemeester Buiter en commissaris der koningin Vonhoff.

Het boek bevat twee hoofdstukken, die samen een goed beeld geven van het toneel in Nederland in de afgelopen honderd jaar. Marja de Vet en Karl Hupperetz beschrijven de ontwikkeling tot aan de Tweede Wereldoorlog, Lode Geenen nam het hoofdstuk over de na-oorlogse ontwikkeling voor zijn rekening. Uiteraard is de geschiedenis toegespitst op wat de Groningers te zien hebben gekregen, maar de opzet tilt „Bij open doek” wel boven de (helaas zo vaak gebruikelijke) regionale betekenis uit.

De samenstellers hebben meer van dit soort minder platgetreden paden bewandeld. Boudewijn Ponsioen bijvoorbeeld begint met een verhaal over de wijze waarop de Groningers zich in vroegere eeuwen verpoosden. In herbergen of tavernen, met het sadistische katknuppelen en ganssabelen,

de vrijmarkt en de kermis. Uiteraard komen ook de spektakelstukken uit die tijd aan de orde. Een vermakelijk beeld.

Lies Boiten, conservatrice aan het Groninger Museum, beschrijft de opkomst en ontwikkeling van het toneel in Groningen tot aan de opening van de Stadsschouwburg in oktober 1883. Opvallend daarin is de rol van de stadsbestuurders, die onder invloed van de kerkeraad toneel heel lang niet wensten toe te staan, omdat „de oorspronck van de Comoediën uit de Heijdenen was”. Acteurs werden tot „sulck gespuis van menschen” bestempeld en talrijk waren de verzoeken aan het stadhuis deze lieden vooral niet toe te laten. Anderzijds, de kerkelijke afkeer en de nieuwsgierigheid van het publiek liepen parallel. Toneel bleek onverwoestbaar, of, vanuit een ander gezichtspunt, een onuitroeibaar kwaad. Zelfs klandestiene uitvoeringen kwamen herhaaldelijk voor, volgens Lies Boiten.

RESTAURATIE

In het laatste hoofdstuk geeft Bart Tammeling, hoofdredacteur van de Groninger Gezinsbode, een beknopt overzicht van de sluiting in september 1976 tot aan de feestelijke opening in mei 1984. De voornaamste problemen tijdens de restauratie-periode komen onder andere aan bod, inclusief de bezwaren van de buurtbewoners tegen de volgens hen te hoge toneeltoren.

Over de omstreden plafondschildering van Irene Verbeek laat Tammeling zich niet uit. Hij geeft slechts een beschrijving van de oude en nieuwe versie (in twee zinnen). De tijd zal leren of de trammelant rond Verbeek's ontwerp vermeld had moeten worden.

HERMANN HOOGAKKER

Titel: „Bij open doek”

Uitgave: Vereniging van Vrienden van de Stadsschouwburg.

Verkrijgbaar: boekhandel

Kosten: 34,75

Eindredactie: Bart Tammeling

